

Przedmowa

Rozprawa została poświęcona zagadnieniu konwersji nieważnych czynności prawnych. Konwersja nie była ostatnimi laty przedmiotem całościowej analizy na gruncie prawa polskiego. Z kolei w zagranicznej nauce prawa problematyka ta doczekała się obszernych monografii, podkreślających wagę badań komparatystycznych i konieczność funkcjonalnego podejścia do zagadnienia. Coraz liczniejsze wypowiedzi na temat wadliwości czynności prawnych dowodzą zaś, że nawet klasyczne instytucje prawa cywilnego wymagają niekiedy „świeżego spojrzenia”. Tym bardziej na uwagę zasługują materie kontrowersyjne, na gruncie których zarysowały się rozbieżne linie orzecznicze – ado takich zagadnień konwersja nieważnych czynności prawnych z pewnością należy.

Obserwacje te skłoniły mnie do podjęcia pracy badawczej w dziedzinie konwersji. Na potrzeby badań przyjęto wstępne założenie, że brak podstawy normatywnej dla konwersji w prawie polskim może skłaniać nie tylko do poszukiwania uzasadnienia dla konwersji w instytucji wykładni oświadczeń woli, ale i do formułowania wniosku o jej zasadniczej niedopuszczalności. W rodzimej nauce główna oś sporu o konwersję koncentrowała się wokół jej podstawy prawnej. Tymczasem brakuje w doktrynie gruntownych rozważań nie tyle nad dogmatycznym, lecz funkcjonalnym uzasadnieniem konwersji w świetle autonomii woli.

Konwersję można zaś postrzegać nie tylko jako instrument realizacji autonomii woli, ale i źródło potencjalnego konfliktu z tą zasadą. Wszak konwersja skutkuje przyznaniem organom orzekającym szeroko zakrojonej kompetencji do ingerowania w należącą do podmiotów prawa cywilnego sferę kreowania czynności prawnej. Z tej perspektywy może budzić wątpliwości, czy sądy powinny być upoważnione do dokonywania *stricte* hipotetycznych ustaleń, co strony zrobiłyby w odmiennym stanie faktycznym (tj. czy zawarłyby inną czynność prawną, gdyby wiedziały o nieważności czynności prawnej podjętej w rzeczywistości). Zgodnie z zasadą samostanowienia, sąd nie powinien przecież wyręczać stron w procesie zawierania i kształtowania zasadniczej treści umowy.

Z teoretycznego punktu widzenia zagadnienie konwersji osadzono w szerszej problematyce tzw. wykładni uzupełniającej. Podstawowe kwestie sporne na gruncie konwersji pozostają z ścisłym związkiem z problemem dopuszczalności i granic wykładni uzupełniającej. Aprobata dla tej konstrukcji w obcych porządkach prawnych uzasadnia pytanie, czy na gruncie prawa polskiego sąd jest uprawniony do ustalania – w ramach wykładni oświadczeń woli – tzw. hipotetycznej woli stron w związku ze stwierdzeniem luk w ich oświadczeniach woli albo nieważności zawartej czynności prawnej. W tym drugim przypadku chodziłoby o ustalenie alternatywnego przebiegu wydarzeń przez hipotetyczne rozumowanie, co strony zrobiłyby, gdyby wiedziały o nieważności czynności prawnej przedsięwziętej w rzeczywistości. Sąd miałby w szczególności rozważyć, czy strony za-

warłyby inną czynność prawną (a jeśli tak, to jaką), czy w ogóle zrezygnowałyby z procesu kontraktowania. Takie podejście oznacza jednak oderwanie interpretacji oświadczeń woli od kontekstu sytuacyjnego towarzyszącego ich złożeniu. Na tym tle ujawnia się konieczność funkcjonalnego podejścia do zagadnienia celem rozstrzygnięcia zarysowanego powyżej problemu i udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy wzgląd na zasadę autonomii woli przemawia za czy przeciwko dopuszczalności konwersji.

Praca składa się z sześciu rozdziałów.

Pierwszy rozdział został poświęcony zagadnieniom wstępnym, zaś w drugim rozdziale opisano podstawowe założenia terminologiczne. W dalszej kolejności przedstawiono wstępną definicję konwersji, zaczerpniętą z prawa niemieckiego. Szczególną rolę przypisano wyjaśnieniu *ratio legis* konwersji, która polega na umożliwieniu stronom osiągnięcia zamierzonego rezultatu społeczno-gospodarczego, jeśli środek prawny wybrany przez nie w tym celu okazał się niedopuszczalny.

Trzeci rozdział rozprawy koncentruje się na definicjach podstawowych pojęć, takich jak oświadczenie woli, czynność prawna oraz wadliwość, bezskuteczność i nieważność czynności prawnych.

Rozdział czwarty dotyczy najbardziej popularnej w polskiej doktrynie teorii interpretacyjnej, w świetle której konwersja stanowi metodę wykładni oświadczeń woli. Prezentacja tej koncepcji poprzedziła polemikę z jej podstawowymi założeniami, przeprowadzoną zarówno na gruncie wykładni dogmatycznej, jak i funkcjonalno-porównawczej.

Kontynuacja rozważań na temat konwersji w piątym rozdziale rozprawy skoncentrowała się wokół tradycyjnego ujęcia konwersji jako szczególnej instytucji prawnej. Kluczową rolę w rozstrzygnięciu kontrowersji związanych zarówno z naturą konwersji, jak i jej przesłankami, przypisano zasadzie autonomii woli oraz postulatowi, aby skutki naruszenia prawa wpływały na czynność prawną w sposób proporcjonalny. Założenia te posłużyły za argumenty funkcjonalne przemawiające na rzecz tezy o zasadniczej dopuszczalności konwersji, ale i konieczności rewizji jej przesłanek – po to, aby dopasować tę instytucję do dogmatyki i aksjologii obowiązującego KC. Z tej perspektywy została przedstawiona teza rozprawy, w świetle której na konwersję należy spojrzeć jak na wnioskowanie prawnicze w ramach wykładni funkcjonalnej normy sankcjonującej.

Wywód na temat konwersji zwięźczono omówieniem perspektyw jej rozwoju w polskim prawie cywilnym, w tym prezentacją i oceną postulatów *de lege ferenda* (rozdział szósty).

Monografia stanowi zaktualizowaną i nieznacznie zmodyfikowaną wersję dysertacji doktorskiej przygotowanej i obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że jest ona rezultatem nie tylko własnych badań, ale i licznych rozmów, rad i inspiracji wielu osób, z którymi miałam przyjemność i szczęście spotkać się na drodze naukowej. Nie sposób ich Wszystkich wymienić w tym miejscu. Dziękuję za okazaną mi życzliwość, każdą wskazówkę i wymianę poglądów.

Szczególne wyrazy wdzięczności składałam na ręce promotora Profesora *Jacka Jastrzębskiego*. Dziękuję za dzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniem oraz wsparcie i inspirację. Jestem wdzięczna recenzentom pracy doktorskiej – Pro-

fesorowi *Piotrowi Machnikowskiemu* i Profesorowi *Przemysławowi Drapale* – za wiele ważnych wskazówek, które pozwoliłam sobie uwzględnić przy publikacji rozprawy. Dziękuję również Profesorowi *Maciejowi Kalińskiemu* oraz Koleżankom i Kolegom z Instytutu Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego za cenne porady i dyskusje o problematyce poruszanej w doktoracie. Najbliższym dziękuję za okazane mi zrozumienie i ich obecność w moim życiu.

Słowa wdzięczności kieruję również do Recenzentów i Kapituły Konkursu im. Profesora *Zbigniewa Radwańskiego* na najlepszą rozprawę doktorską z zakresu prawa prywatnego – czuję się niezwykle zaszczycona tym wyróżnieniem.

Niniejsza praca została przygotowana w ramach realizacji grantu Narodowego Centrum Nauki (Nr projektu: 2015/19/N/HS5/00503). Badania prawno-porównawcze w zakresie *common law* oraz prawa niemieckiego, będące ceną podstawą merytoryczną dla rozprawy, zostały przeprowadzone dzięki uprzejmej pomocy ze strony Instytutu Maxa Plancka dla Badań Prawa Międzynarodowego Prywatnego i Porównawczego w Hamburgu. Za okazaną mi gościnność i życzliwość pragnę serdecznie podziękować.